

Ontwikkel het denken

Toen ik afstudeerde, was ontwikkelingseconomie een zelfstandig vak met veel toekomst en dat was niet alleen zo in Rotterdam waar Jan Tinbergen het vak destijds opzette. Iedere universiteit had in die tijd een goed en aansprekend aanbod. Het maatschappelijke debat en het wetenschappelijke discours tierden welig: Nederlandse beleidsmakers en wetenschappers waren internationaal toonaangevend en hun bijdragen werden als zodanig onderkend. Het debat over ontwikkelingseconomie bloeide ook omdat de 'heterodoxen', of andersdenkenden, een mooie hangplek vonden in dit brede vakgebied. De mainstream in *International economics* bestond uit een wat esoterische terrein van de gevestigde handelstheorieën die zowel van een wonderbare elegantie als van een onontkoombare juistheid waren en bovendien het grote wiskundige gelijk van de neoklassieke theorie aantoonde. De mainstream had genoeg aan zichzelf, het schoolbord en de tweede orde voorwaarde. Hierdoor bleven alle overige relevante factoren als gat in de markt over voor de heterodoxen die zich dus met van alles en nog wat konden bezighouden (van landbouw tot instituties, van analfabetisme tot schuldenproblematiek en van kapitaalbehoefte tot basisgezondheidszorg). Een breed en wisselend palet van creatieve oplossingen was kenmerkend voor de voortgang die geboekt werd in het denken. Dit bleek tegelijkertijd een vruchtbare voedingsbodem voor het beleid en het leverde een vak op dat erg in trek was bij studenten.

Van die dynamiek en dat élan is weinig of niets overgebleven. In academisch Nederland vinden nog maar een paar toonaangevende ontwikkelingseconomen emplooi (en heel vaak noemen ze zich nadrukkelijk niet zo). De relatie tussen de toonaangevende Nederlandse economische wetenschappers en de beleidsmakers van Ontwikkelingssamenwerking is dor en droog (het Ministerie van Financiën zoekt de kritische dialoog over ontwikkelingsvraagstukken wel, zie bijvoorbeeld J.J. Teunissen en A. Akkerman, 2005). Dat roept de vraag op hoe een ooit zo sterke, vruchtbare en productieve symbiose tussen wetenschap en beleid binnen een generatie teloor heeft kunnen gaan? En de tweede daarbij behorende vraag is dan: is dat dan erg?

Ontwikkelingsprogrammering (zo heette dat vak in mijn tijd ècht) was een vak waarin de maakbaarheid van de samenleving voorop stond. Als het vak teloor is gegaan omdat economische groei in de realiteit natuurlijk nooit het resultaat is geweest of kan zijn van wat simpel gedraai aan macro-economische knoppen, dan is het afkalven van het vak op het eerste gezicht geen verlies. Dit temeer daar de kritiek van de heterodoxen grotendeels geabsorbeerd is door de mainstream economen. Het vak internationale economische betrekkingen omvat tegenwoordig veel meer dan comparatieve voordelen of Edgeworth boxen. De endogene groeischool kijkt ook naar corruptie en governance. Er is ruimte voor de analyse van factoren die voorheen als veel te soft voor de economische wetenschap werden gezien, zoals cultuur, geschiedenis of diplomatie (vergelijk mijn *Economic diplomacy, trade and commercial policy, Positive and negative sanctions in a New World Order* van Edward Elgar, 1994). De grenzen van de wetenschap zijn opgeschoven en omvatten nu ook de gedachten die voorheen anders en vreemd waren. Beleidsmatig is ontwikkelingssamenwerking geprofessionaliseerd, gebureaucratiseerd en grotendeels uitbesteed via de Wereldbank en organisaties als Novib. Zo bezien is de factor 'ont-

wikkeling' geen onderscheidende factor meer, omdat de ruimere gereedschapskist van economen prima op alle landen kan worden toegepast: geldpompen heeft geen zin (hier stelt de absorptiecapaciteit grenzen) en de belangrijkste determinanten zijn de basiscondities: (internationale) marktwerking waar mogelijk, stabilisatie en voorspelbaarheid van macro-economische omgeving en schuldpolitiek en een heldere en transparante governance structuur. Voortschrijdend inzicht kan men niet betreuren.

Toch mis ik het idealisme en het debat. Het Nederlandse ontwikkelingsbeleid wordt niet langer gedreven door economische denkracht, maar is vervallen tot een bedrijfskundige haast mechanische aanpak waarbij sectorale of thematische projecten binnen het kader van een vastgestelde en niet ter discussie staande landelijst worden uitgevoerd. De toon is bureaucratisch, het vertrouwen in de rationaliteit van de quasi objectiveerbare projectdoelstellingen is groot, maar door de partiële aanpak is het totaalplaatje buiten beeld geraakt. De universitaire wereld is wel erg braaf geworden, want het onderzoek is gericht op de ranglijsten en op die ranglijsten komen de excentriekelingen, de warhoofden en de Don Quichotes niet naar boven. Het lijkt er soms wel eens op dat je in de academiën tegen je pensioen moet zitten om een afwijkend geluid te kunnen laten horen dat er toe doet. Op straat en in de internationale instellingen wordt gedebatteerd. Op de Nederlandse universiteiten is van een breed georiënteerde macro-economische analyse van het insiders-outsiders vraagstuk op wereldschaal allang geen sprake meer. En dat terwijl dat toch eigenlijk de kern is van het ontwikkelingsvraagstuk dat een verdelingsvraagstuk is. Die focus verschaft de dwingende redenen voor handelsliberalisatie in sectoren waar de *haves* soms iets te verliezen hebben, maar waar een wereld te winnen is.

Referenties

- Bergeijk, P. van (1994) *Economic diplomacy, trade and commercial policy. Positive and negative sanctions in a New World Order*. Edward Elgar, Cheltenham.
 Teunissen, J.J. & A. Akkerman (red.) (2005) *Protecting the poor. Global financial institutions and the Vulnerability of Low Income Countries*. Fondad, Den Haag.

PETER VAN BERGEIJK
p.a.g.vanbergeijk@minez.nl